

Ateneul Român Fotopress

Ateneul Român

INTEMEIEREA ATENEULUI. INIȚIATORII. — Cuvântul *Ateneu* are și înțelesul de școală (în Belgia, școalele secundare se numesc *atenee)* și înțelesul de societate literară sau științifică.

Cu acest din urmă sens s'a făcut la noi o primă încercare în Iași de către *Vasile Alexandrescu (Urechia)* în 1860, când a scos și o revistă cu titlul de „Ateneul Român". In aceeași vreme, tot în Iași, o grupă de profesori și advocați încep conferințe publice și din activitatea lor avea să iasă mai târziu *„Junimea"* și *„Convorbiri literare"*.

Era atunci la noi o epocă de frământări și de prefaceri. Unirea principatelor se realizase; dar consolidarea nu era deplină și tendințe centrifuge turburau câteodată opera de unificare pe care numai timpul o desăvârșește.

Era și frământare în idei, căci cele vechi își pierduse autoritatea, iar cele noi nu și-o dobândise încă. Poporul român, prin elita lui intelectuală, voia să-și dea seama despre sine însuși și, după ce stătuse atâta timp departe de viața lumii civilizate din Apus, doria să câștige timpul pierdut și să fie alături de celelalte neamuri.

Problema era grea și pentru rezolvirea ei se luptau tradiționaliștii extremi și reformiștii extremi. Cine nu-și aduce aminte de ironiile crude ale unora și de pornirile neînfrânate ale altora?

In asemenea vremuri se produce, în mod fatal, un dezechilibru și opinia publică, dezorientată, e ispitită a fi târâtă de curente primejdioase, cari pot ademeni și amăgi pentru un moment, dar cari produc, la deșteptare, cea mai grozavă decepție.

In asemenea vremuri, mai mult ca oricând, este, în adevăr, nevoie într'o țară de a se crea cât mai multe instituții culturale, cari să răspândească cultul adevărului, al binelui, al frumosului și să facă pe om a se deprinde să puie mai presus trebuințele sufletului decât cele trupești.

Atunci s'a creat în București *Ateneul Român* în 1865 și peste un an *Societatea Academică*, devenită în urmă *Academia Română*.

Ateneul din București nu este chiar continuarea celui din Iași, căci V. A. Urechia zice undeva: „Era dat ca societatea Ateneului român *încetată, moartă* în Iași la 1861, să reînvie în 1865 la București".

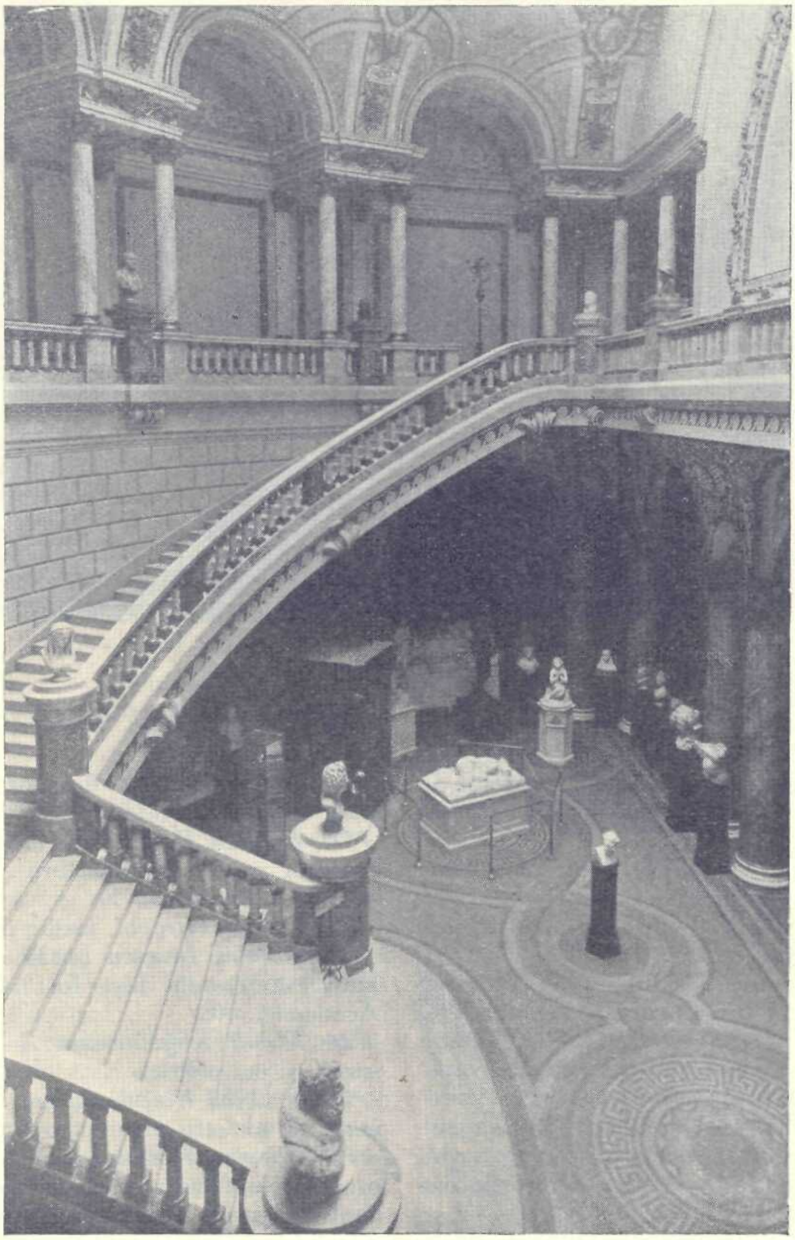
După toate cercetările ce am făcut până acum

socotesc că întemeierea *Ateneului Român* se datorește la trei persoane: *V. A. Urechia, Constantin Esarcu* și *Nicolae Kretulescu.* Cred că ideea a dat-o Urechia, a îmbrățișat-o Esarcu și a sprijinit-o Kretulescu.

Aceștia sunt inițiatorii, dar cu timpul rolurile lor s'au schimbat și *Esarcu* a devenit *factorul cel mai însemnat din viața Ateneului.*

Intr'un moment a fost chiar o discuție publică asupra acestei chestiuni.

In 1878, când s'au reluat conferințele întrerupte câtva timp cât *lipsise Esarcu din țară* (fiind reprezentant al țării la Roma), ziarul „Pressa" a publicat un articol (27 Ianuarie 1878), în care se afirmă că lui N. Kretulescu îi revine meritul întemeierii Ateneului. Kretulescu intervine printr'o scrisoare și afirmă: „*Fără d. Esarcu* Ateneul *ar fi fost de mult mort*... Este de notorietate publică că *numai prin neobosita perseveranță a d-lui Esarcu și* prin acel zel activ cu care a îmbrățișat această instituțiune, *ea astăzi există, s'a consolidat și prosperă* în modul cel mai neașteptat".

Fotopress

Vestibulul dindărăt, cu rotonda

Esarcu se amestecă și el în discuție și zice cu modestie: „nu pot avea nici un drept mai mare decât ceilalți colegi ai mei și toată ambițiunea mea consistă în a vedea cât mai prosperă această instituție de înaltă cultură națională".

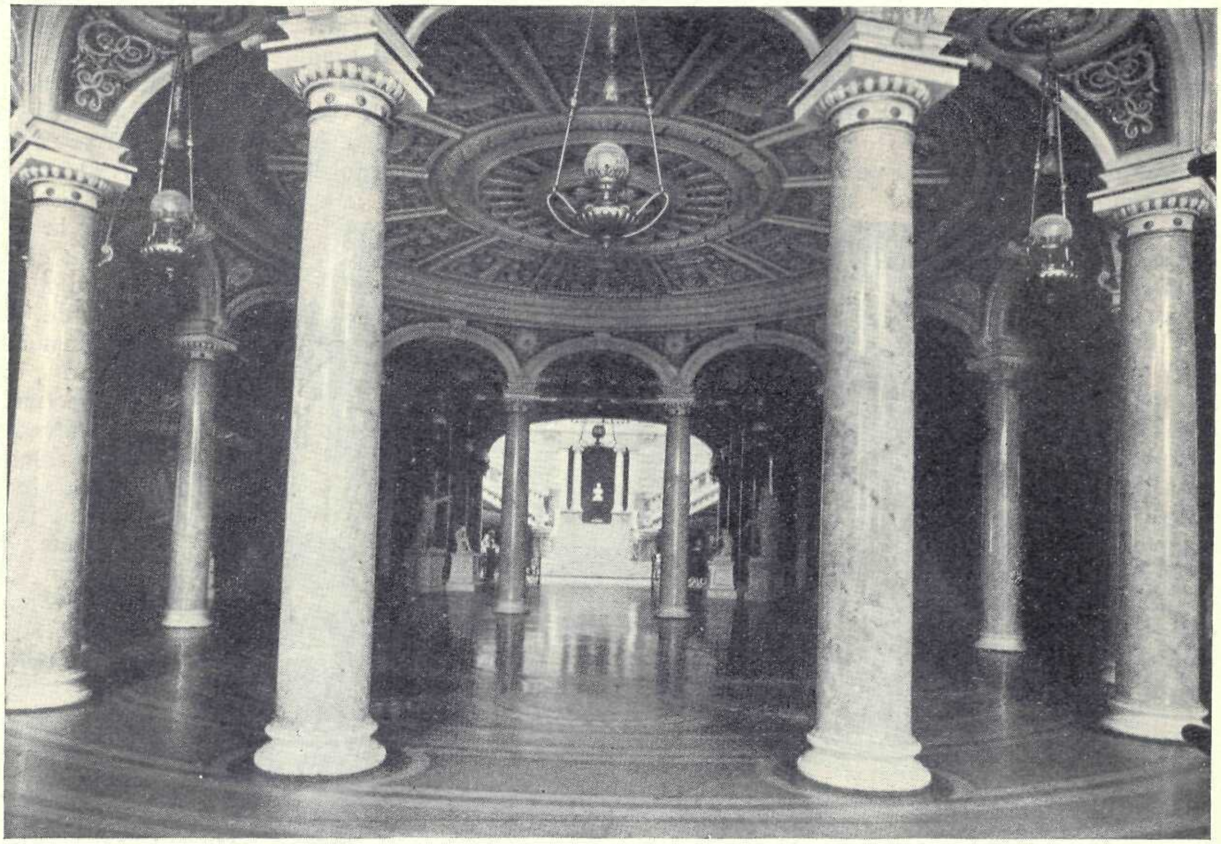
MEMBRII FONDATORI. — Dacă a fost mai ușor să stabilim numele inițiatorilor, e mai greu să întocmim lista membrilor fondatori. Primele statute din 1866 vorbesc (art. VIII) de 25 *subscriitori,* cari devin membri *fondatori,* dar numele lor nu e pomenit. Intr'o veche condică din arhiva Ateneului am găsit o listă din 1865, dar sunt 29 și între ei nu figurează Kretulescu. In aceeași condică se vede a doua listă pentru anul 1865-66. Sunt 17. Deci după ambele liste ajungem la 46, ceeace nu corespunde cu numărul fixat de statute. Chestiunea aceasta a preocupat de multe ori pe ateneiști în cursul timpului, și în 1899, când au făcut alte statute, au introdus un alineat după care se dădea titlul de membru fondator celui ce dăruia cel puțin 1000 lei. Dispoziția aceasta nu vedem să se fi aplicat, căci nu găsim nici un nume de membru fondator din această categorie; ea s'a suprimat în 1904.

Nici lista publicată de V. A. Urechia (1899), nici cea publicată de Gr. Tocilescu (1909) nu corespund cu registrul din 1865. De aceea vom considera ca membrii fondatori pe cei înscriși în 1865—68, fără a stabili lista *celor 39* pe cari articolul modificat în 1904 îi socotește ca având acest drept. Vom da numele lor, cu scurte indicații biografice:

1. *Dr. George Alexianu* (1830—1897), medic în București, profesor la facultatea de medicină.

2. *Teodor Aman* (1832—1891), pictor și profesor.

3. *Dimitrie Ananescu* (1831—1885), profesor de științe naturale la liceul Sf. Sava.

Fotopress

Sala coloanelor

4. *Petre S. Aurelian* (1833—1909), economist și om politic, membru al Academiei.
5. *Emanoil Bacaloglu* (1830—1890), profesor de fizică la Universitatea din București, membru al Academiei.
6. *George Bacaloglu* (m. 1879), profesor la Universitatea din Iași, consilier la Casație.
7. *Nicolae Bibescu* (1820—1888), colonel, prefect de poliție, senator, etc.
8. *Constantin Boerescu* (1836—1908), profesor la facultatea de drept din București, senator, etc.
9. *Ion C. Brătianu* (1821—1891), om politic prezident de consiliu, etc.
10. *Grigore Cantacuzino.*
11. *Ion A. Cantacuzino* (1829—1898), agent diplomatic în diferite orașe, ministru, etc.
12. *Petre P. Carp* (1837—1919), scriitor și om politic.
13. *Petre Cernătescu* (1825—1892), profesor de istorie universală la Universitatea din București.
14. *Ion Codrescu* (1833—1903), ziarist, deputat în divanul ad-hoc, director al cancelariei Camerei deputaților.
15. *George Crețeanu* (1839—1887), autor de poezii, consilier la Curtea de Casație, ministru, etc.
16. *Constantin Esarcu* (1835—1898).
17. *Ion Fălcoianu,* profesor la facultatea de științe din București, director al poștelor.
18. *General Ioan Florescu* 1819—1893), om politic, ministru, etc.
19. *Ioan Gârleanu,* director al Bibliotecii Centrale din București.
20. *Bogdan P. Hașdeu* (1836—1907), scriitor, profesor universitar, membru al Academiei, etc.
21. *Ion Holban.*
22. *Doctor Iatropol,* medic în București.
23. *Nicolae Ionescu* (1820—1905), profesor la Universitatea din Iași, fost ministru, membru al Academiei, etc.
24. *Mihail Kogălniceanu* (1817—1891), critic, istoric și om politic.
25. *Emanoil Krețulescu* (m. 1908), agent diplomatic și ministru plenipotențiar.
26. *Nicolae Krețulescu* (1812—1900), medic, profesor la facultatea de medicină, om politic, agent diplomatic și ministru plenipotențiar, ministru și președinte de consiliu, membru al Academiei.
27. *Alexandru Lahovari* (1841—1897), om politic, fost ministru, etc.
28. *Grigore Lahovari* (1835—1905), consilier la Casație.
29. *Alexandru Lupașcu* (1834—1902).
30. *Maniu Vasile* (1824—1901), advocat originar din Banat, deputat, membru al Academiei.
31. *Grigore N. Manu* (m. 1903).
32. *Constantin Marcovici.*

PREŞEDINŢII MAI VECHI

P. S. Aurelian

C. Esarcu

N. Kreţulescu

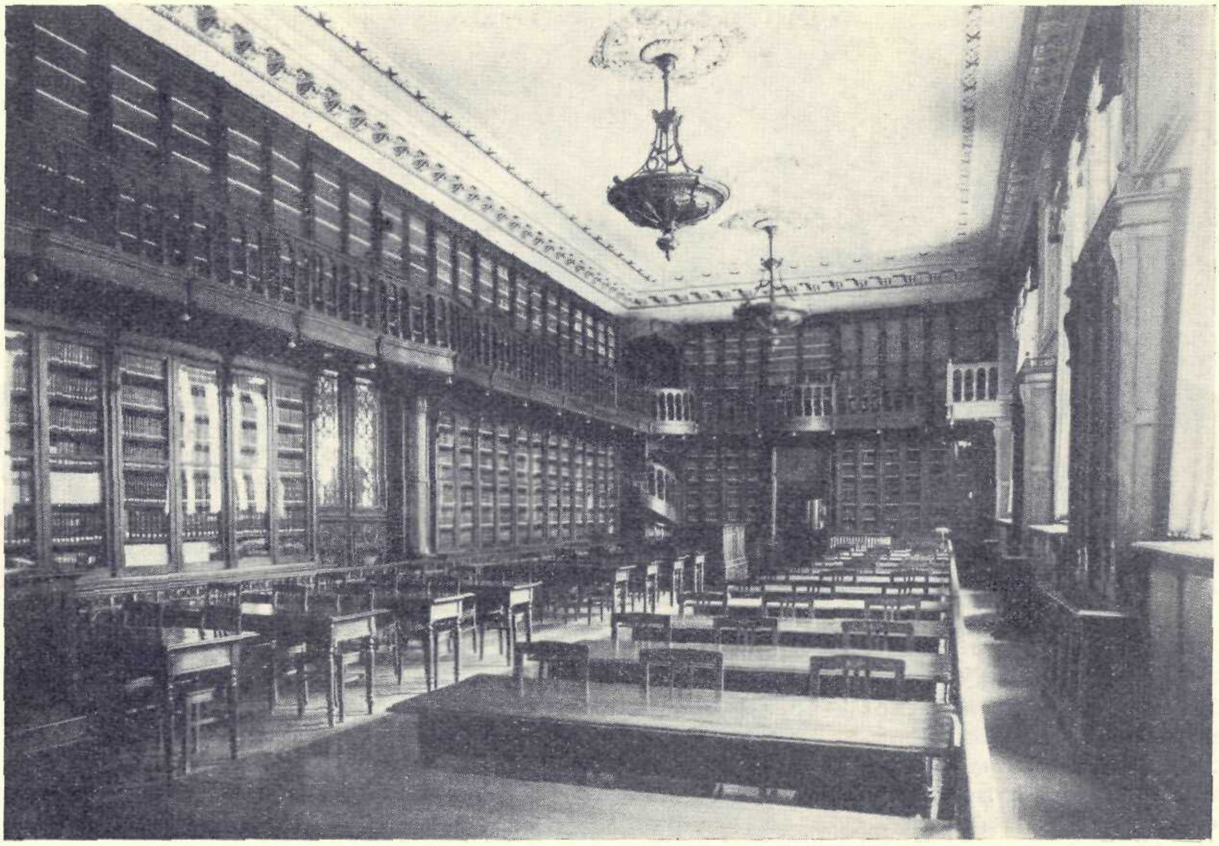
V. A. Urechia

33. *George Marian.*
34. *Ulysse de Marsillac* (1821—1877), profesor francez, ziarist, scriitor.
35. *Ioan C. Massim* (1825—1877), profesor la liceul Sf. Sava din Bucureşti, membru al Academiei.
36. *Matei Millo* (1813—1892), cunoscutul artist dramatic.
37. *George Missail* (1835—1906), magistrat, advocat, publicist.
38. *Nicolae Negri.*
40. *Nicolae Nicoleanu* (1833—1871), poet.
40. *Alexandru Odobescu* (1834—1895), scriitor, arheolog, etc.
41. *Leonida Paciurea*, advocat, funcţionar superior.
42. *Alexandru Petrescu*, consilier la Casaţie.
43. *Pompiliu Pizu* (1830—1917), magistrat, procuror la Curtea de Casaţie.
44. *Constantin Răceanu* (1839—1895), profesor la liceul Mateiu Basarab, advocat.
45. *Nicolae Gr. Racoviţă* (1838—1894), fost ministru.
46. *Scarlat Rosetti* (1802—1872), om politic, cunoscut cu subtitlul de Contele sau Graful.
47. *Alexandru Slătineanu.*
48. *George Sion* (1821—1892), scriitor, membru al Academiei.
49. *Constantin Stăncescu* (1835—1909), pictor profesor la şcoala de belle-arte, director al teatrelor, etc.
50. *Grigore Ştefănescu* (1838—1911), profesor de geologie la facultatea de ştiinţe din Bucureşti, membru al Academiei.
51. *Gheorghe Tătărăscu* (1818—1894), pictor, profesor la şcoala de belle-arte.
52. *Scarlat Trăsnea* (1837—1888), primul director al serviciului pădurilor, prefect de judeţ.
53. *Constantin Troteanu*, profesor la şcoala comercială din Bucureşti.
54. *Vasile A. Urechia* (1834—1901), istoric, om politic, membru al Academiei.
55. *Teodor Văcărescu* (1842—1913), general, om politic, ministru plenipotenţiar.
56. *Ştefan Vellescu* (1838— . . .), artist dramatic, profesor la conservatorul de declamaţie din Bucureşti.
57. *Alexandru Vericeanu* (1839—1912), profesor la facultatea de drept din Bucureşti.
58. *Eugeniu Voinescu* (1842—1909), pictor, profesor la şcoala belle-arte.
59. *Grigore Vulturescu*, advocat, om politic.
60. *Eduard Wachmann* (1836—1908), director al conservatorului din Bucureşti, întemeietorul concertelor simfonice.

Intre membrii onorari aleşi în primii ani aflăm pe *Adolf Camus, Emilio Castelar, Ambrozie Dimitrovitz, George Bariţiu, Philarète Chasles, I. Heliade Rădulescu, Eudoxiu Hurmuzachi, Gabril Munteanu, G. Vegezzi-Ruscalla.*

INCEPEREA ACTIVITĂŢII ATENEULUI ROMÂN. — Domneşte oarecare nesiguranţă, în amănunte, cu privire la începuturile Ateneului.

Sigur este că în Ianuarie (după unii la 28, după alţii la 30) s'a ţinut în Bucureşti prima serie de conferinţe într'un *salon al Ministerului Instrucţiei*. In ziarul „Voix de la Roumanie", redactat de U. de Marsillac, se spune, anunţându-se aceste conferinţe, că se vor ţinea „dans le grand salon du prince Constantin Ghica où se trouvent les bureaux du ministère de l'instruction publique".

Biblioteca publică Fotopress

Nu pot preciza dacă acest salon este sala pe care am apucat-o eu. Este probabil.

Sala aceasta se afla tocmai pe locul pe care s'a clădit teatrul liric la intrarea în Cişmigiu zisă „Valter Mărăcineanu".

Prima serie de conferinţe a început la 28 Ianuarie 1865, după următorul program:

C. Esarcu, Conferinţă de inaugurare.
V. Alexandrescu (Urechia), Femeia română.
Al. Petrescu, Lecturi asupra economiei politice.
B. Hăjdău (Haşdeu), Domniţa Elena.
B. Hăjdău, Nicolae Milescu.
B. Hăjdău, Ionaşcu Vodă.
Nicolae Racoviţă, Lecturi asupra muzicei.
Ullyse de Marsillac, Lecturi asupra literaturii franceze (în limba franceză).
Em. Bacaloglu, Lecturi asupra fizicei şi chimiei.
Th. Văcărescu, Despre Schiller.
C. Esarcu, Lecturi despre ştiinţele naturale.
V. Alexandrescu, Clasicism şi romantism.
V. Alexandrescu, Cronicile noastre.

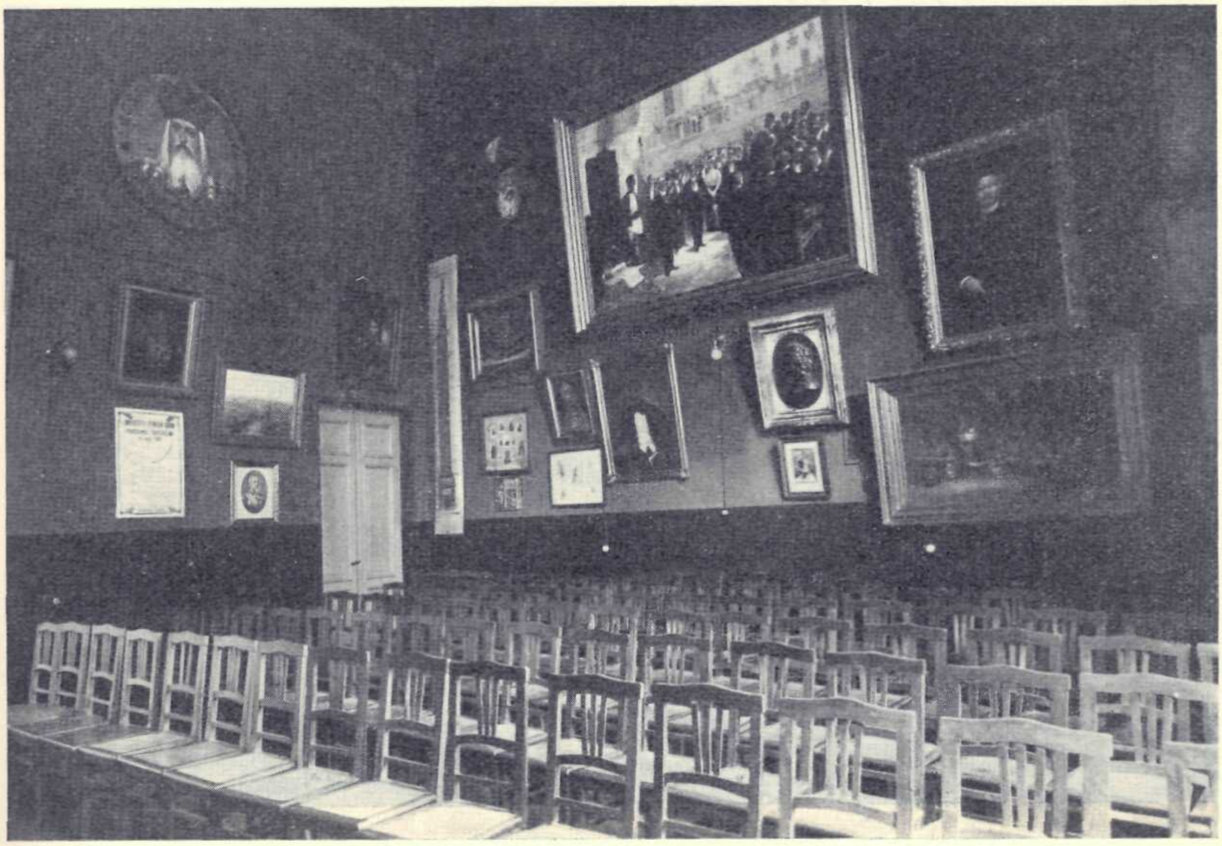
A doua serie de conferinţe începe la 28 Noemvrie 1865 şi ţine până în Aprilie 1866.

A treia la 17 Noemvrie 1866 şi ţine şi în anul 1867.

De aci seriile încep de regulă toamna şi ţin până în Aprilie sau Maiu anul următor; deci a 4-a, 1867—68, începe la 5 Noemvrie 1867; a 5-a, 1868—69, începe la 24 Noemvrie 1868. A 6-a însă începe la 29 Ianuarie 1870, a 7-a în Ianuarie 1871; a 8-a începe iar în Decemvrie 1871 şi continuă în 1872. Urmează: 1872—73, 1873—74, 1874—75. Aci o întrerupere: seria a 12-a începe în 1878 (8 Ianuarie); apoi urmează seriile regulat în 1879, 1880, 1881, 1882, 1883—84, 1884—85, 1886, 1886-87. Conferinţele din seria a 21-a se încep 14 Fabruarie 1888 şi se ţin în sala de jos a noului local. (Atunci conferinţa lui A. Odobescu: *Palatul Ateneului şi clădirile cu dom circular)*. Cele din seria următoare, a 22-a, se ţin în sala cea mare de sus, încep la 19 Martie 1889. Urmează de atunci regulat în fiecare an până în 1915—16, când avem iar o întrerupere şi seria următoare e în 1919—1920 şi de atunci se continuă până azi.

CUM S'A CLĂDIT PALATUL ATENEULUI.— Deşi am făcut multe cercetări în privinţa aceasta, mi-au rămas câteva puncte obscure. Voiu povesti faptele cari sunt sau mi se par a fi sigure.

Esarcu avea, din primele timpuri ale existenţei Ateneului, gândul de a clădi un local propriu. Aflându-se la Roma, a întocmit, desigur în unire cu un arhitect, planurile necesare pentru construcţie în vederea sumei ce putea să aibă Ateneul şi care se ridica în 1878 la 70.000 lei. Terenul pe care s'ar fi zidit făcea parte din moştenirea dela Contele

Sala de cursuri a Universității Ateneului Fotopress

Scarlat Rosetti și se găsea lângă Cișmigiu la intrarea Rosetti. Intorcându-se în țară, a primit diverse inspirații, din cari unele din foarte înalt loc, cari l-au convins că terenul nu se găsește în poziție bună. Atunci a intervenit la guvern ca să se cedeze un teren ce se găsea în colțul Bulevardului Academiei și stradei Colței, și arhitectul Eforiei, *Enderle*, a făcut planurile pentru ipoteza aceasta. Guvernul a aprobat și ministrul de instrucție a formulat proectul de lege, l-a prezentat Parlamentului, dar n'a ajuns a fi pus la vot. Acestea le spune Esarcu în discursul său dela 8 Ianuarie 1878.

Speranțele din acel timp nu se îndepliniră, dar ideea nu fu părăsită. In cursul anilor s'au vândut unele din imobilele lăsate de Scarlat Rosetti prin testamentul din 1870 și s'a realizat în 1883 suma de 117.300 lei, iar în 1887 Iulie s'a ajuns, adăogindu-se și oarecari donații, la 221.858 lei.

In ce privește terenul, s'au petrecut câteva fapte interesante.

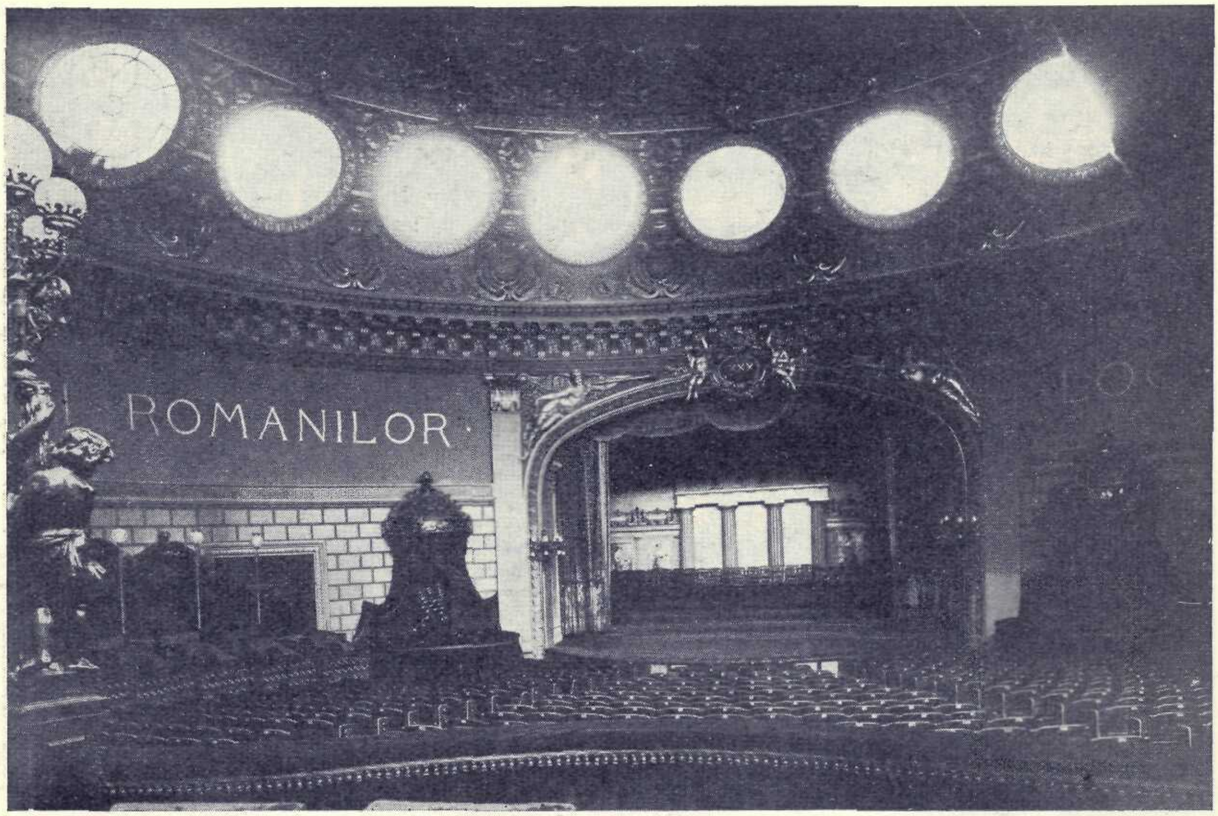
Se formase în București (în anul . .?) o societate pe acțiuni numită *„Societatea equestră română"*. Scopul ei era, între altele, să construiască un circ-manej într'o poziție centrală. Din actele ce am avut la îndemână se vede că la 21 Aprilie 1875 societatea cumpără dela familia Gianni un imobil (casă și loc) în strada Episcopiei [1]) No. 6 (supraf. 126 m. p.). Alături de acesta se găsea un teren pe care Primăria Capitalei îl cedase societății ca să facă construcția proiectată. Societatea face fundațiile după un plan anumit, dar nu mai poate continua și câțiva ani iarba acoperi zidăria și copiii din vecinătate făcuse aci loc de minune pentru jocurile lor. Probabil că Primăria cedase terenul rezervându-și dreptul de a-l lua înapoi dacă societatea nu va construi.

In Martie 1886 *Societatea Ateneului Român* este recunoscută ca persoană juridică. In calitatea aceasta primește printr'o lege terenul *situat în dosul squarului Episcopiei* (cu condiție să înceapă construcția în timp de 3 ani) și în Iunie cumpără dela societatea equestră *locul cumpărat de aceasta dela familia Gianni.*

Pe terenul astfel întregit Societatea Ateneului decide a construi palatul său. Fiindcă nu avea decât 200.000 lei, obținuse în 1885 autorizația de a face o loterie de 500.000 bilete (câte 1 leu).

---

1) S'a dat acest nume stradei, pentrucă acolo fusese în timpuri mai vechi un metoh al *episcopiei de Râmnic*, desființat mai târziu. Istoricul acestuia nu intră în subiectul articolului de față.

Sala de concerte (spre scenă) Fotopress

Un apel semnat de biuroul Ateneului (*N. Krețulescu, C. Esarcu, P. S. Aurelian, Gr. N. Mano, C. Stăncescu, G. M. Tattărescu*) îndeamnă pe „amicii culturii naționale" să cumpere bilete; serbări de tot felul se organizează în Capitală și în provincie și după 2 trageri (22 Mai 1886 și 22 Decemvrie 1886) se realizează suma de 352.132 (net). Cu această sumă și cu altele, primite ca donații și subscrieri, se începe construcția după planurile arhitectului francez *Albert Galleron*. El trebuia să folosească *fundațiile plănuitului circ-manej*. De aceea i s'a impus forma circulară, potrivită, dealtfel, pentru o sală de conferințe și concerte. El dă următoarele deslușiri: Deoarece lipsea acelor temelii locul pentru a se așeza în fața sălii principale un vestibul, arhitectul a socotit că trebue să pue sala principală într'un cat superior, iar la catul de jos (parter) să fie sub sala de sus un mare vestibul, unde lumea va putea circula liber sub acoperiș. Dar pe unde să se urce lumea sus? Pentru o singură scară monumentală nu era loc; de aceea a făcut 4 scări încolăcite, având repaosul necesar în formă de balcon rotunjit în interiorul vestibulului. Din aceste patru balcoane privitorul poate cuprinde cu o ochire întregimea tindei centrale. In această tindă 12 coloane, tencuite cu un stuc care imită marmura roză, susțin bolta centrală. Mai departe arhitectul zice că fațada e inspirată după templul *Erechteion din Atena*; iar încăperile laterale au împrumutat decorațiunea lor după templul *Sibilei de la Tivoli*. Acoperământul este circular având o cupolă centrală, iar în mijloc e un coronament făcut după monumentul coragic al lui *Lysicrat din Atena*.

Galleron, nefiind stabilit în București, a fost ajutat la supraveghere de arhitectul *C. Baicoianu* (decedat acum câțiva ani), iar pentru lucrările de fierărie de un arhitect german *Schwalbach*.

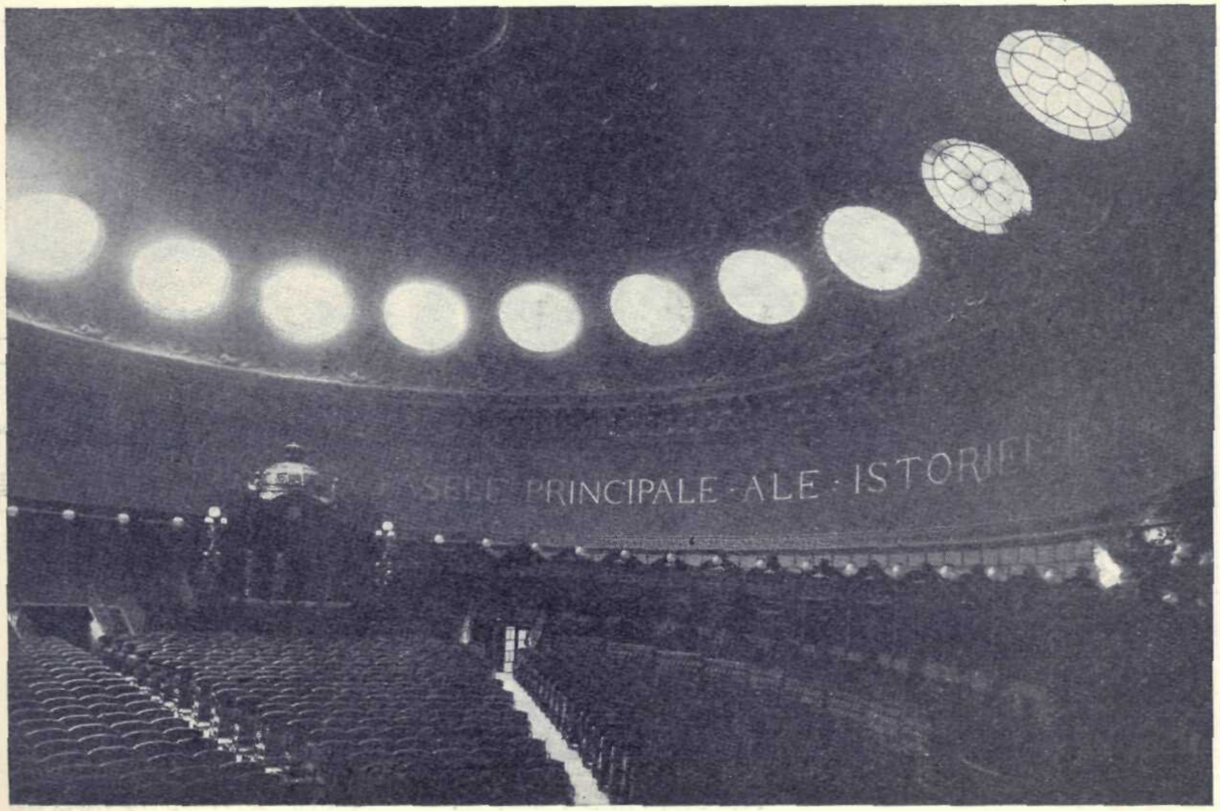
Din partea Ateneului s'a numit o comisie „de execuțiune" compusă din mai multe persoane, *dintre cari au lucrat și au făcut toate rapoartele către* membrii societății: *N. Krețulescu, General I. Florescu, C. Esarcu*.

La 1 Iunie 1889 se arăta că se adunase suma de 1.017.741 lei și se cheltuise 1.017.737 lei. Trebue să notăm că veniturile au fost adunate din: a) moștenirea lăsată de Contele Sc. Rosetti, b) din donații și alte legate, c) din produsul loteriei; d) din două împrumuturi făcute la Creditul funciar urban din București.

Fiindcă societatea Ateneului n'ar fi putut din veniturile sale să plătească ratele Creditului, s'a promulgat la 3 Martie 1889 o lege prin care se stabilește:

a) se va înscrie în budgetul Statului anual suma de lei 28.373 pentru plata acestei rate;

b) Ateneul Român va pune edificiul din București la dispoziția Ministerului Instrucției pentru congrese internaționale, pentru întruniri artistice,

Sala de concerte (spre loja regală) Fotopress

ştiinţifice şi literare şi pentru solemnităţi scolastice.

In felul acesta, ceeace se considera de unii ca un *vis*, de alţii ca o *nebunie*, s'a realizat: Capitala s'a înzestrat cu un palat care ocupă *primul loc printre monumentele civile ale ţării...*, zicea comisia executivă a Ateneului.

Palatul Ateneului, care, după planul primitiv, urma să fie limitat până la linia care e azi despărţită printr'un grilaj, dincolo de care e scara cea mare cu două ramuri, a fost completat mai târziu *cu partea din spre strada Golescu*. Clădirea s'a făcut cu fondurile Ministerului Instrucţiei. In urma acestei adăogiri s'a instalat aci *Pinacoteca Statului*.

Palatul Ateneului a servit pentru conferinţe, concerte, festivaluri (în sala cea mare de sus, uneori şi într'o sală mai mică de jos), pentru expoziţii (în sălile de jos). Biblioteca nu s'a putut organiza şi deschide înainte de războiu. După războiu clădirea *a fost întrebuinţtă de guvern în anii 1919—20* pentru Camera Deputaţilor. A fost dat ca, în sala cea mare, în care s'au rostit dela tribună atâtea conferinţe despre idealul poporului român, să se adune cea dintâiu Cameră a tuturor provinciilor unite şi aci să se voteze, în şedinţa dela 29 Decembrie 1919, ratificarea unirii Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu patria-mamă. S'a hotărît atunci ca *evenimentul să se consacre printr'o placă comemorativă* pusă în păretele sălii, dar până acum hotărârea nu s'a îndeplinit.

Cu ocazia aşezării Camerei Deputaţilor în palatul Societăţii s'a hotărît de către guvern să se stingă *toate obligaţiile ce ar mai avea Ateneul faţă de* Stat şi s'a publicat în „Monitorul Oficial" Nr. 181 din 30 Octombrie 1919 un decret din care extragem următoarele:

1) Cedarea se va face maximum pe un interval de trei ani;

2) Statul să cedeze în deplină proprietate societăţii Ateneului dreptul său de coproprietar ce-l *are asupra clădirei „Pinacoteca Statului" şi care* face corp cu Ateneul în spre str. Poşta-Veche;

3) Toate îmbunătăţirile şi adausele ce se vor aduce Palatului Ateneului să rămână proprietatea Ateneului fără nici un drept de despăgubire pentru Stat;

4) Societatea să continue a se folosi de palatul său pentru conferinţele şi concertele sale în zilele *de sărbătoare şi în serile în care Parlamentul nu* va ţine şedinţe de noapte cum şi în timpul vacanţei;

5) Statul va răspunde pentru eventualele pagube, pe care societatea Ateneului le-ar avea de suferit şi decurgând din pretenţiunile ce le-ar putea ridica împotriva Ateneului diferiţii contractanţi, sub orice titlu, cu societatea Ateneului, din contracte încheiate până la 15 Oct. 1919.

Clădirea *Ateneului a rămas în starea aceasta* până în anul 1924, când au început a se face o serie de transformări. Subsolul clădirii a fost curăţit

Fotopress

Pinacoteca Statului: întâia sală

şi s'au construit acolo două săli de cinematograf şi două săli circulare concentrice pentru expoziţii. In parter şi etaj (aripa din spre strada Episcopiei) s'a separat printr'un plafon de beton sala bibliotecei care se întindea pe ambele aceste caturi, obţinându-se astfel o sală mare de bibliotecă şi un depozit de cărţi. Lucrările acestea, terminate în anul 1928, au fost executate sub conducerea d-lui arhitect I. Fonescu, din sumele pe cari societatea le-a dobândit mai ales prin subvenţii dela Ministerul Instrucţiei, graţie solicitudinei prezidentului dr. C. Angelescu. Când împrejurările vor permite, se vor face transformări analoge şi în aripa din spre strada Franclin.

ADMINISTRAŢIA SOCIETĂŢII. — Ateneul Român a fost condus de un prezident şi de un comitet ales de adunarea generală a membrilor. Pierderea multor dosare în timpul ocupaţiei din 1916—1918 ne împiedică a stabi cu exactitate listele acestor prezidenţi şi comitete. Din relaţiile ce s'au publicat în primii ani ai existenţei Ateneului, rezultă că cel dintâiu prezident a fost *P. S. Aurelian* (1865-66), după el *Contele Scarlat Rosetti* (1866-67). După o afirmaţie a lui V. A. Urechia, ar fi fost în această epocă şi Heliade Rădulescu, dar nu se precizează anul şi, afară de aceasta, pe Heliade nu l-am găsit trecut niciodată în lista membrilor *activi*, ci în fruntea membrilor de *onoare*. Faptul ar fi posibil, dar nu e sigur.

Urmează după 1867 o soluţie de continuitate până la 1899; în acest interval putem afirma numai că a fost prezident *C. Esarcu* în 1883 şi *N. Kreţulescu* în 1888.

De aci înainte se poate forma lista după documente:

Nicolae Kreţulescu 1899—1900, *V. A. Urechia* 1900—1901, *P. S. Aurelian* 1901—1905 şi 1905—*1909*, *Gr. G. Tocilescu* 1909 (Ianuarie până în Septembrie), *I. Kalinderu* 1909-1911 şi 1911-13 [1]), *Em. Porumbaru* 1914—1919, *St. Sihleanu* 1919—1921 şi 1922—1923, *Dr. C. Angelescu* 1924—1929 şi 1929 înainte.

Un puternic îndemn la muncă a fost bunăvoinţa pe care a avut-o noul Domnitor. El a ţinut să asiste la inaugurarea conferinţelor, chiar în anul suirii sale pe tron, în seara de 17 Noembrie 1866.

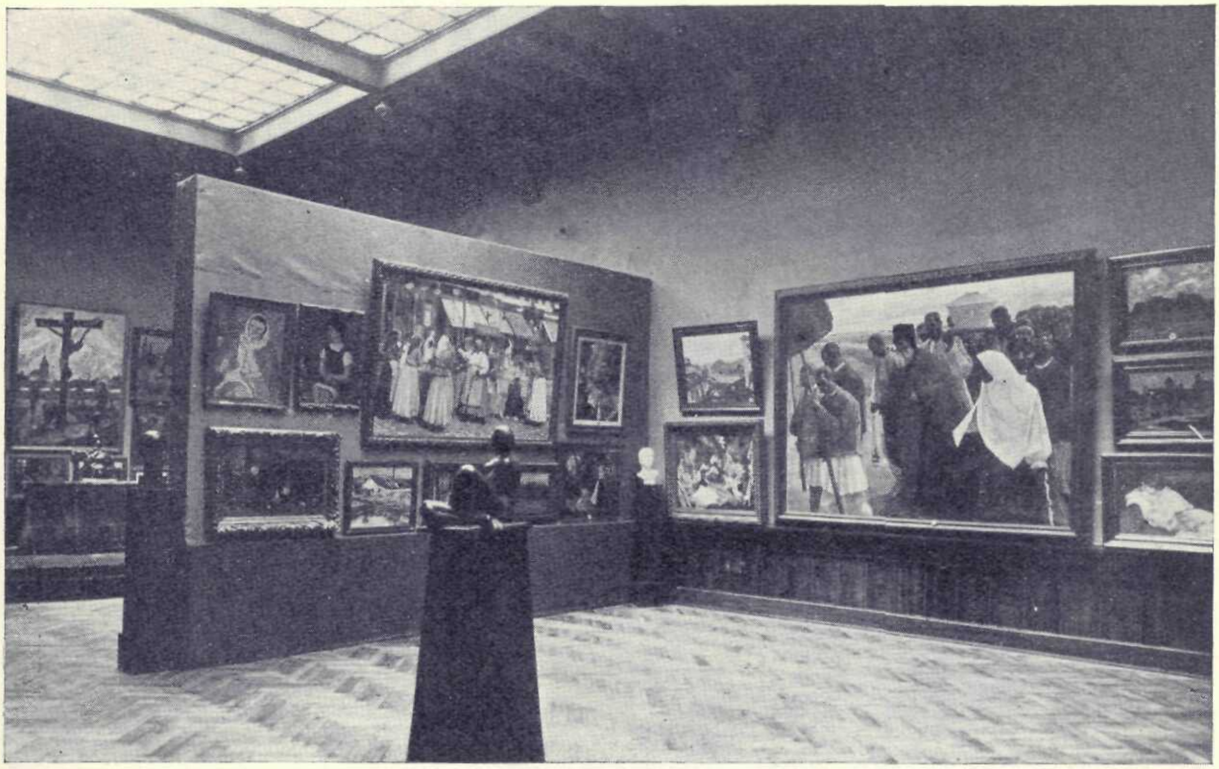
In Aprilie 1868 Domnitorul este proclamat *prezident de onoare* al societăţii. Biuroul îi înmânează diploma într'o audienţă specială şi, cu acest prilej, se vorbeşte pentru prima dată despre clădirea unui edificiu.

ORGANIZAREA INTERNĂ. — Societatea Ateneului Român s'a organizat prin statutele din 1865.

In 1886 a fost recunoscută ca persoană juridică. In 1899 la 25 Noemvrie s'au întocmit alte statute,

---

1) Kalinderu neputându-se ocupa mai de aproape, a dat delegaţie lui Em. Porumbaru, vice-preşedinte.

Fotopress

Pinacoteca Statului: a doua sală

cari au suferit oarecari modificări în 1903, 1904, 1907.

Cu această organizaţie a trăit instituţia până în 1921, când s'au alcătuit alte statute cari sunt şi azi în vigoare.

ACTIVITATEA ATENEULUI ROMÂN. — In cursul celor 65 de ani de existenţă, activitatea Ateneului Român s'a manifestat în mai multe direcţii:

1. Prin *conferinţe şi cursuri publice*. Conferinţele s'au ţinut regulat în fiecare an, afară de câteva întreruperi, despre cari am vorbit la capitolul „Inceputurilor" şi s'a ajuns până la 1930 la 58 de serii. Multe din aceste conferinţe s'au tipărit de către autori prin reviste sau ziare, câteva serii în broşuri speciale, editate de libr. Socec pe la 1883—84, altele în rezumat în *Buletinul* şi *Revista Ateneului*, iar în timpul din urmă (începând dela 1927) în *Anuarul Ateneului Român*. Despre aceste conferinţe găsim următoarea caracterizare în ziarul „Românul" din 8 Decemvrie 1883:

„Ateneul nu e o şcoală care să ne înveţe carte sau o Academie în care să învăţăm ştiinţele; este o catedră de pe care oratorul ne face, sub forme plăcute, să înţelegem mai bine ce ştim şi ne îndeamnă să învăţăm înşine ceeace nu ştim".

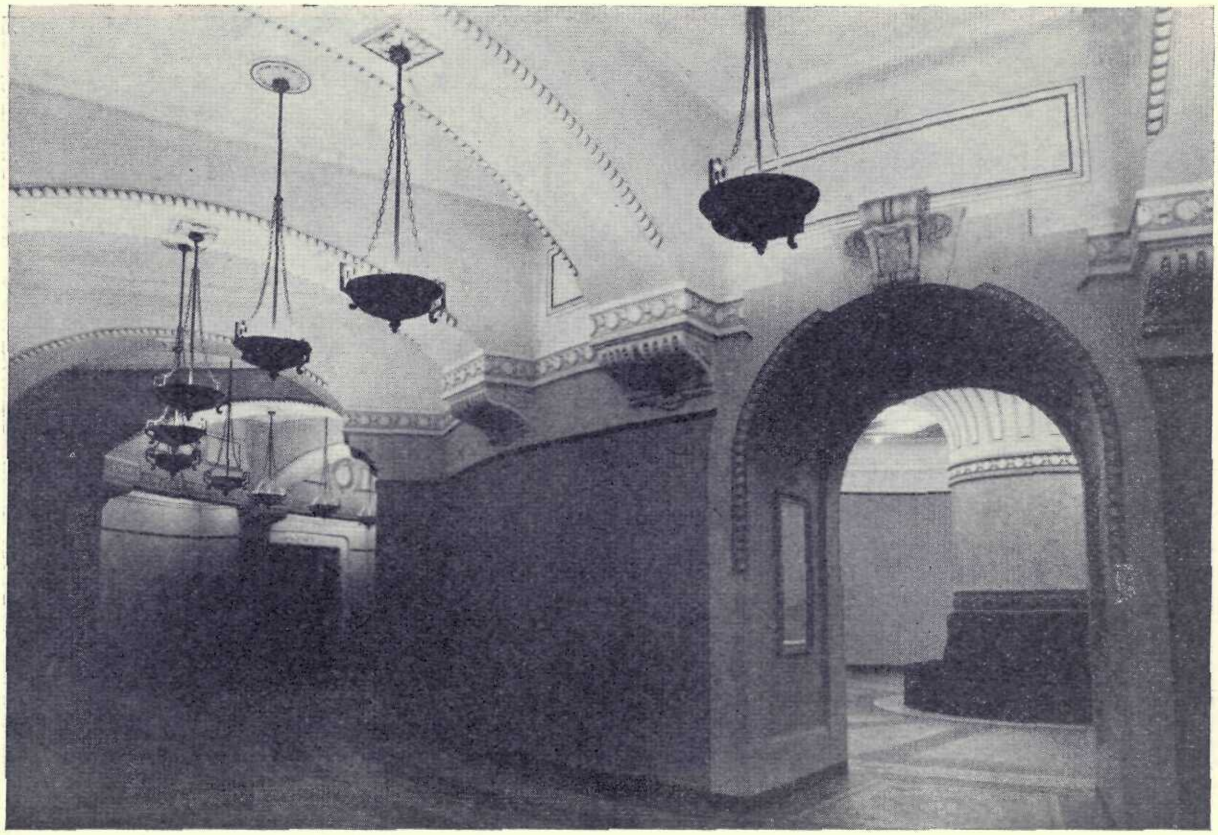
Cursurile publice (adică mai multe conferinţe în şir despre acelaşi subiect) au început chiar din primii ani, 1866 şi 1867, continuându-se cu oarecari întreruperi câţiva ani, apoi au încetat. In 1921 s'au organizat după alt plan sub numele de *Universitatea Ateneului* şi s'au ţinut regulat în fiecare an.

In anul 1924 a fost o sesiune generală în luna Maiu, în care s'au ţinut mai multe *discursuri de recepţie* ale noilor membri, urmate de răspunsuri ale membrilor vechi şi de diverse comunicări.

2. Prin *serate literare-muzicale* şi alte manifestări analoage. La începutul activităţii Ateneului Român se obişnuia să se cheme publicul la asemenea întruniri, în cari un membru citea o lucrare şi apoi urma un program artistic executat de amatori sau de profesionişti. Asemenea serbări se făceau câteodată la deschiderea unei serii de conferinţe. După reforma din 1921, s'au organizat o serie de *şezători* pentru comemorarea vechilor ateneişti, având în program cuvântări, declamaţii sau citiri din operele lor şi bucăţi muzicale.

3. *Prin expoziţii de artă*. Din primii ani Societatea Ateneului a organizat expoziţii de pictură, sculptură, etc. Mai târziu, împrejurările şi mijloacele materiale reduse au împiedecat comitetul ca să facă el însuşi asemenea manifestări; s'a mărginit la închirierea sălilor, în cari publicul a putut urmări progresele continue ale celor mai mulţi din artiştii noştri.

După reforma din 1921, Ateneul a organizat în fiecare an expoziţii ale artiştilor în viaţă pentru

Rotonda din subsol

Fotopress

a stărui asupra ideei tradiționaliste în arte ; iar în anul 1927 s'a făcut o mare *expoziție retrospectivă*, în care publicul a putut avea o icoană a mișcării noastre artistice, privind operele generațiilor trecute : *Lecca, Rosenthal, Walenstein ; — Aman, Grigorescu, Pompilian, Stăncescu, Tătărăscu : — Andreescu, Henția, Luchian, Obedeanu ;* ș. a. cum și opere mai vechi și mai noui ale principalilor artiști în viață.

4. *Prin publicații*. Incă din al doilea an al activității lor, membrii societății au dat la lumină o revistă lunară intitulată *„Ateneul Român"*. Numele amintea o încercarea anterioară făcută în Iași de V. A. Urechia (1860—61). Incepută în 1866 (1 Iunie), revista a continuat până în 1869, publicând, pe lângă actele oficiale ale Societății, dări de seamă ale serbărilor, conferințe, ș. a.

In anii 1894—95 a apărut revista *Ateneul Român* sub direcția lui Tr. Djuvara.

In 1900, 1901, 1904 *Anuarul Ateneului Român*, publicat de V. A. Urechia, apoi de Tr. G. Djuvara.

In 1908—1909 *Buletinul Societății Ateneului Român* publicat de Gr. Tocilescu.

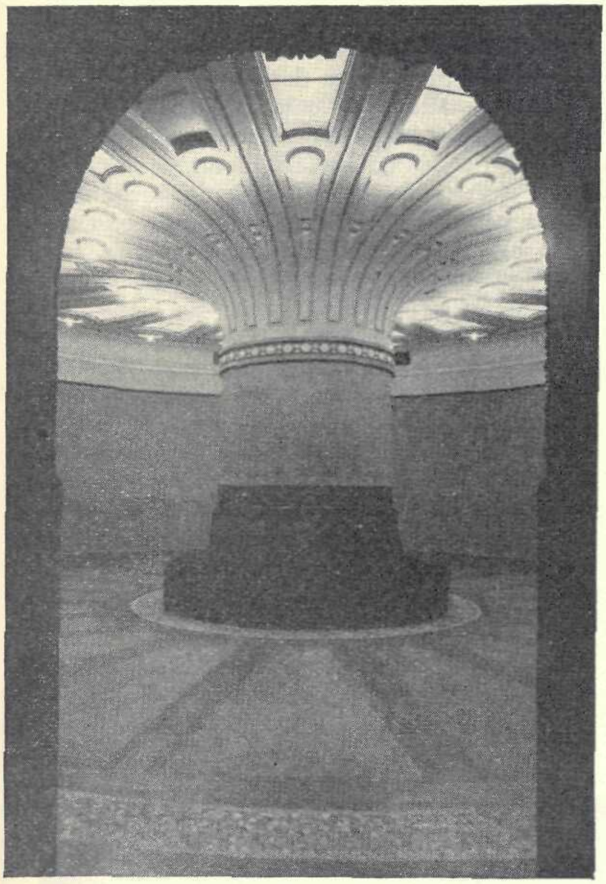
Dela 1927 apare *Anuarul Ateneului Român* regulat în fiecare an.

5. *Prin crearea altor societăți* cu scopuri asemănătoare cu ale Ateneului.

Doritori de a se apropia de masele populare mai mult decât puteau face prin conferințele cu un nivel mai ridicat, membrii societății se gândiră la o organizație la fel cu „Ligue de l'enseignement" din Franța și înființară la 8 Noemvrie 1866 : *Societatea pentru învățătura poporului român*. Dintre Ateneiști au luat parte : Contele Sc. Rosetti, V. A. Urechia, C. Esarcu, Gr. Manu și A. Lupașcu. Multe persoane de bunăvoință, și mai ales profesori, se asociară ca să facă *cursuri populare* și ca să înființeze școale *normale* pentru pregătirea învățătorilor sătești, de cari Statul nu se putuse încă ocupa în acea vreme. In activitatea acestei Societăți, ieșită din inițiativa Ateneiștilor, având secții în diferite orașe ale țării, stă originea învățământului normal, pe care-l îmbrățișă mai târziu statul, îl desvoltă și-l duse la o adevărată înflorire.

Pentru cultivarea muzicei se înființă în 1868 *Societatea filarmonică*, având orchestră, la început, firește, mai modestă, dar dosvoltând-o treptat. Prin membrii acestei societăți se începură *concertele simfonice*, menite a avea în cursul anilor o desvoltare din ce în ce mai importantă.

Numele ce-și luase amintea încercarea atât de interesantă a lui Heliade și a tovarășilor săi din 1834 și avea să fie pentru a treia oară luat de o nouă societate înființată după războiu și care a realizat mari manifestări de artă cu o puternică orchestră bine condusă și cu reprezentanți de frunte

Rotonda cu expoziții plastice din subsol, cu stâlpul Atlas al Ateneului

Placa de marmură Esarcu din Sala coloanelor

ai cercurilor muzicale de frunte din Europa. Primul conducător a fost Wachman, după el D. Dinicu, apoi G. Georgescu.

Pentru cultivarea gustului și desvoltarea artelor plastice mai mulți reprezentanți ai Ateneului au înființat societatea *„Amicii belelor-arte"*.

O altă încercare interesantă pornită tot din Ateneu, dar mai puțin fericită, a fost *Societatea pentru istoria patriei*.

Despre toate acestea, Esarcu, care fusese amestecat la crearea lor, vorbea în diferite ocazii cu mare dragoste și-și exprima dorința de a le adăposti pe toate în palatul ce voia să înalțe în București.

BIBLIOTECA. — Dela întemeierea Societății Ateneului, conducătorii au urmărit și altă țintă: să deschidă o *bibliotecă publică*. Era cel mai greu de pus în practică din toate dezideratele lor. Donația lui Scarlat Rosetti, care consta dintr'un însemnat număr de cărți, mai ales exemplare rare, a fost un îndemn puternic în acest sens. Când s'a construit actualul local, s'a făcut o sală specială pentru bibliotecă, dar situația financiară a Ateneului n'a permis nici definitiva catalogare a cărților, nici deschiderea pentru public. Numai după transformările din ultimul timp și după sacrificiile materiale făcute, s'a ajuns la un punct hotărîtor. S'a organizat un corp de funcționari speciali cari s'au ocupat de aranjamentul cărților după ultimile cerințe ale științei bibliotecare. Astfel, azi Ateneul are inventariate 8421 opere în 15.560 volume, pentru cari s'au lucrat în total 29.867 fișe, împărțite în 3 cataloage : *catalog alfabetic pe autori* pentru uzul cititorilor în sala de lectură, *catalog pe materii*, idem, *catalog alfabetic al autorilor*, pentru trebuințele biuroului.

In sala publicațiilor periodice se află orânduite 41 reviste străine și 141 reviste din țară. Cu toate că atât Ministerul de Instrucție cât și Primăria Capitalei au redus ori au suprimat subvențiile, deși interesul lor ar fi să facă posibilă funcționarea unei

biblioteci pentru studenţi şi public, cu toate acestea comitetul Ateneului este decis a face tot ce va fi cu putinţă pentru ca, chiar în cursul acestui an, să deschidă biblioteca.

DONATORII ATENEULUI. — O datorie de recunoştinţă ne impune să arătăm numele tuturor persoanelor cari, în cursul anilor, au avut buna inspiraţie de a dărui sau a face testament în favoarea Ateneului Român.

Pe placa de marmoră din rotonda de jos se află înscrise câteva nume. In fruntea lor stă M. S. REGELE CAROL I, care a fost din primul moment sprijinitorul moral al Societăţii şi în timpul construcţiei palatului a făcut importante donaţii.

Urmează *Scarlat Rosetti*. El a lăsat prin testament Ateneului o casă în strada Academiei Nr. 37, un cazino în faţa Cişmigiului şi un loc în strada Mercur.

Notăm apoi pe : *Elena Oteteleşanu, Ioan V. Socec, Constantin Zappa, Dimitrie Hagi-Vasile, George San-Marin, Evloghie Gheorghief, Maria General Carp, D. Stroescu, Ioan Linche.*

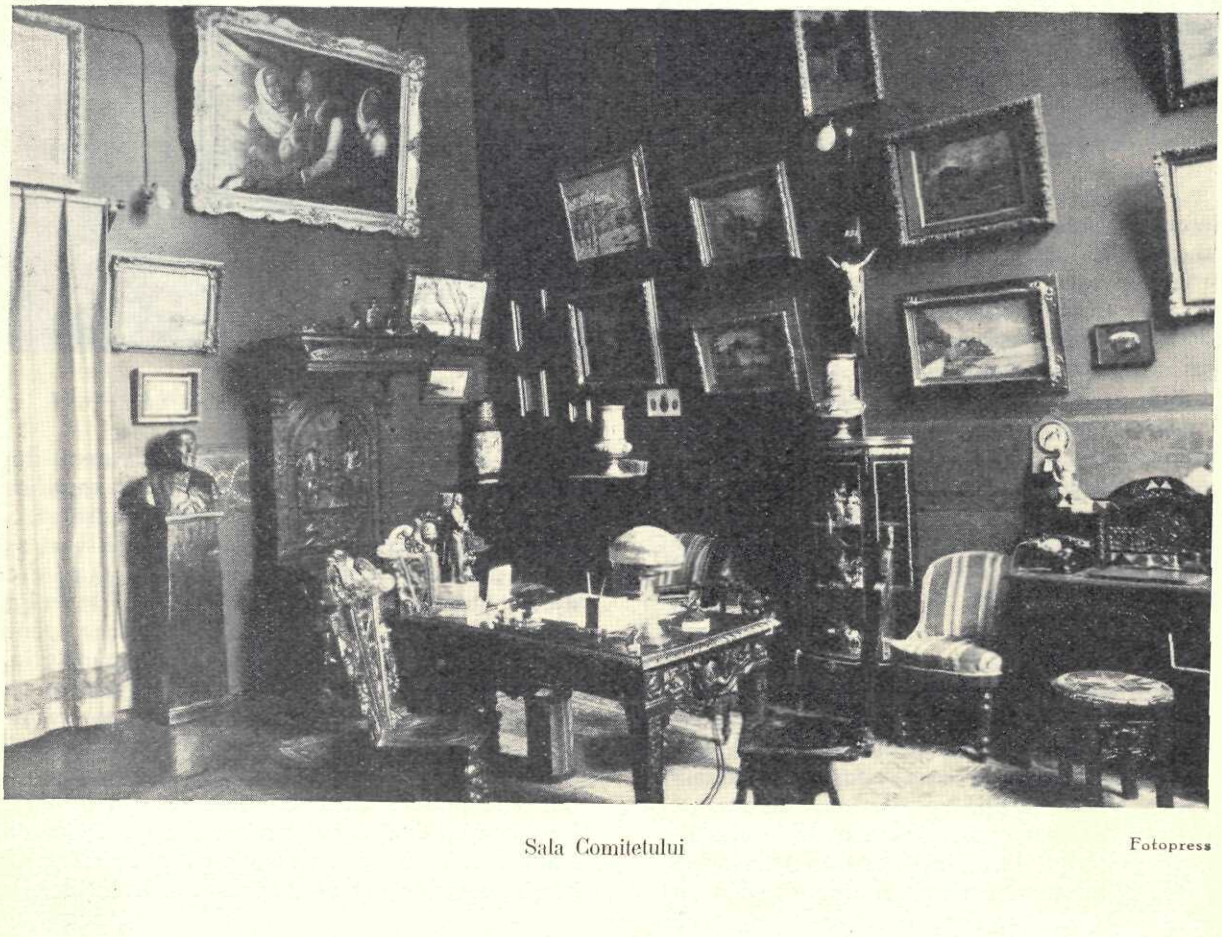
Prin testamentele din 1894 şi 1898 *C. Esarcu* lasă Ateneului toată averea sa (casă în Bulevardul Carol, tablouri şi obiecte de artă, şi diferite titluri de rentă), punându-i obligaţia ca, îndată ce mijloacele vor permite, să institue premii pentru încurajarea artiştilor, să cumpere tablouri şi alte obiecte de artă. Averea lui, mărită prin dobânzile economisite, a permis ca începând din anul trecut, să se puie în executare dispoziţiile testamentare.

Alţi donatori de mai târziu sunt: *Vasile Constantinescu* din Huşi şi *Mihail Koiciu* din Constanţa.

In fine, *Em. Porumbaru* a lăsat jumătate din biblioteca sa Ateneului Român.

Aceste dovezi de încredere şi semne de încurajare vor fi, poate, un îndemn pentru alte persoane avute şi binevoitoare ca să urmeze frumosul exemplu al înaintaşilor; dar vor forma, de sigur, obligaţia pentru membrii Ateneului Român de a continua munca în aceleaşi vederi ca întemeietorii, lărgind cercul de activitate şi intensificând silinţele pentru îndeplinirea idealului pus de fondatori : lupta pentru *adevăr, bine* şi *frumos.*

GH. ADAMESCU

Sala Comitetului

Fotopress